

DR KATARZYNA GÓRSKA
UNIWERSYTET WROCŁAWSKI

WYKŁAD VI

Wygaśnięcie zobowiązania

Systematyka zdarzeń skutkujących wygaśnięciem zobowiązania

- **wg. kryterium zaspokojenia wierzyciela**
 - z zaspokojeniem wierzyciela
 - bez zaspokojenia wierzyciela

- **wg. kryterium charakteru zdarzenia**
 - zdarzenie nie będące czynnością prawną
 - czynność prawna: jednostronna lub umowa

- **wg. skutków czasowych wygaśnięcia**
 - ex nunc
 - ex tunc

Podział według kryterium zaspokojenia wierzyciela

Wygaśnięcie zobowiązania z zaspokojeniem wierzyciela

1. wykonanie zobowiązania
2. *datio in solutum*
3. odnowienie
4. potrącenie
5. złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego

Wygaśnięcie zobowiązania bez zaspokojenia wierzyciela

1. zdarzenia wskazane w treści czynności prawnej
2. śmierć dłużnika lub wierzyciela
3. *confusio*
4. niemożliwość świadczenia
5. rozwiązanie przez sąd
6. zwolnienie z długu
7. rozwiązanie umowy

Świadczenie w miejsce wykonania

- regulacja : art. 453 kc
- przesłanki :
 - ▣ umowa między wierzycielem a dłużnikiem co do zmiany przedmiotu świadczenia
 - ▣ faktyczne spełnienie nowego świadczenia
- charakter prawny umowy:
 - ▣ odpłatna umowa rozporządzająca, przysparzająca i kauzalna
 - ▣ Forma – dowolna!

* **problem wad rzeczy**, będących przedmiotem nowego świadczenia

* **niemożność żądania pierwotnego świadczenia** przez wierzyciela
(wygasło w rezultacie *datio in solutum*)

Wyrok SN - Izba Cywilna
z dnia 03-07-2008, IV CSK 149/08 -

Porozumieniem przewidzianym w art. 453 KC (*datio in solutum*) można objąć także świadczenie polegające na przeniesieniu własności nieruchomości przez pożyczkobiorcę w celu zwolnienia się z długu wynikającego z umowy pożyczki.

Odnowienie (nowacja)

- regulacja: art. 506-507 kc
 - istota:
 - powstaje nowe zobowiązanie **w celu** umorzenia dotychczasowego
 - przesłanki:
 - umowa
 - strony
 - związek pomiędzy dotychczasowym a nowym zobowiązaniem
 - treść
 - forma
 - charakter prawny: konsensualna, rozporządzająca, przysparzająca, kauzalna (co do zasady)
 - skutki
 - wygaśnięcie dotychczasowego zobowiązania ze skutkiem *ex nunc*
 - wygaśnięcie praw akcesoryjnych związanych z pierwotnym zobowiązaniem, ale – art. 507 kc!
 - odnowienie w zobowiązaniach solidarnych – zob. art. 374 kc
- tzw. *animus novandi*

Związek pomiędzy dotychczasowym a nowym zobowiązaniem

- przesłanką powstania nowego zobowiązania jest ważne istnienie dawnego zobowiązania
 - ▣ może to być także zobowiązanie niezupełne z wyłączeniem niezaskarżalnych roszczeń z gry **413 pkt 1 KC**
- **jednakże**, gdy nowe zobowiązanie ma charakter abstrakcyjny – brak potrzeby istnienia ważnego zobowiązania podlegającego umorzeniu

Nowacja połączona ze zmianą dłużnika

- skutki nowacji może wywołać także umowa zawarta między wierzycielem, a osobą trzecią, która zaciągnęła zobowiązanie w miejsce dawnego
- **TYLKO ZA ZGODĄ DŁUŻNIKA – art. 519 k.c.**

Nowacja a ugoda

Ugoda nie stanowi samodzielnej i nowej podstawy praw i obowiązków stron, gdyż wówczas umowa taka nie jest ugodą, lecz odnowieniem, o którym stanowi art. 506 § 1 KC.

Potrącenie ustawowe

- regulacja: art. 498-499 KC

- pojęcie
 - ▣ umorzenie dwóch przeciwstawnych wierzytelności na skutek złożenia oświadczenia woli przez jednego wierzyciela drugiemu wierzycielowi

- funkcje
 - ▣ funkcja zapłaty
 - ▣ funkcja egzekucyjna
 - ▣ funkcja gwarancyjna

Przesłanki potrącenia

- zasada tożsamości stron
- zasada jednorodzajowości obu wierzytelności
- wymagalność obu wierzytelności
- zaskarżalność wierzytelności osoby, która dokonuje potrącenia
- brak negatywnych przesłanek potrącenia (art. 504 i 505 kc)

Tożsamość stron

każda ze stron jest wierzycielem drugiej i jednocześnie jej dłużnikiem
(nie oznacza to, że musi wiązać je umowa wzajemna!)

- 1) dłużnik nie może potrącić względem swojego wierzyciela wierzytelności przysługującej mu wobec osoby trzeciej (*compensatio ex iure tertii nequit*)
 - 2) osoba trzecia niebędąca dłużnikiem tego, wobec kogo ma nastąpić potrącenie, nie może potrącenia dokonać
- wyjątki:
- art. 513 par. 2 kc
 - art. 883 par. 1 kc

Jednorodzaowość świadczeń

- przedmiotem obu świadczeń są **pieniądze** albo **rzeczy** tej samej jakości oznaczone co do gatunku
 - ▣ także wierzytelności opiewające na różne waluty
- wierzytelności wynikające z umów wzajemnych co do zasady nie podlegają potrąceniu – ich sens społeczny polega na wymianie dóbr niejednorodnych
- za odmiennością świadczeń nie przemawia okoliczność, że mają być spełnione w różnych miejscach – ale strona korzystająca w takim przypadku z potrącenia zobowiązana jest uiścić drugiej stronie sumę potrzebną do pokrycia wynikającego dla niej uszczerbku (art. 500 KC)

Wymagalność świadczeń

- obie wierzytelności są wymagalne – art. 498 par. 1 kc
 - wyrażany jest pogląd, że wystarczające jest aby wymagalna była jedynie wierzytelność potrącającego (zob. wyrok SN z 21.1.2004 r., IV CK 362/02).
- kwestia wymagalności
- wyjątki:
 - ▣ art. 93 ust. 2 ustawy – Prawo bankowe
 - ▣ odroczenie wykonania zobowiązania udzielone przez sąd albo bezpłatnie przez wierzyciela nie wyłącza dopuszczalności potrącenia
(art. 501 KC)

Zaskarżalność wierzytelności

wierzytelność osoby, która dokonuje potrącenia jest zaskarżalna

- niezaskarżalne wierzytelności nie korzystają z ochrony przymusu egzekucyjnego – nie mogą być także przedstawiane do potrącenia
- jeśli jednej osobie przysługuje zaskarżalna wierzytelność, może potrącić ją ze skierowaną przeciwko niemu wierzytelnością niezaskarżalną
- wyjątek: **art. 502 KC** (wierzytelność przedawniona)

Wyłączenie potrącenia

- **art. 505 KC** - wyłączenia przedmiotowe:
 1. Wierzytelności niepodlegające zajęciu w postępowaniu egzekucyjnym
 2. Wierzytelności o dostarczenie środków utrzymania
 - *np. roszczenia alimentacyjne, renta, roszczenia z tytułu dożywocia*
 3. Wierzytelności wynikające z czynów niedozwolonych
 4. Inne wierzytelności wyłączone przez przepisy szczególne
 - *np. art. 122 § 1; art. 1087 KPC; art. 14 §4 KSH; art. 87-91 KP*
- **art. 504 KC** chroniąc interesy osób trzecich, wyłącza potrącenie w określonych sytuacjach
- strony mogą w umowie z góry wyłączyć dopuszczalność potrącenia wierzytelności wynikających z określonego stosunku prawnego

Dokonanie potrącenia – art. 499 kc

- jednostronna czynność prawna o charakterze prawokształtującym
 - ▣ także w postaci zarzutu w toku postępowania sądowego
- skutek *ex tunc*
- nie może być dokonana pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu
- nieodwołalność

Skutki potrącenia

- wygaśnięcie obu wierzytelności do wysokości wierzytelności niższej
 - ▣ chwila wygaśnięcia wierzytelności ustalona na tzw. moment potrącalności – art. 499 kc (skutek *ex tunc*)
 - ▣ za niebyłe uważa się te skutki prawne, których założeniem było istnienie umorzonych wierzytelności w okresie pomiędzy powstaniem stanu potrącalności a złożeniem oświadczenia o potrąceniu
- wygasają także zabezpieczające wierzytelność prawa akcesoryjne
- problem wielości wierzytelności – art. 503 kc

Potrącenie umowne

- umowa **wzajemna**, w której strony **rozporządzają** swoimi wierzytelnościami w ten sposób, że godzą się na ich umorzenie
- charakter kauzalny – przesłanką umorzenia jednej wierzytelności jednej strony jest umorzenie wierzytelności drugiej strony
- **przepisy art. 498 i n. KC nie mają zastosowania**
 - możliwość umorzenia przyszłych wierzytelności (ale o ustalonej treści!)
 - potrąceniu nie muszą podlegać świadczenia o charakterze jednorodnym
 - potrącane wierzytelności nie muszą być wymagalne ani zaskarżalne
 - potrącenie może działać z mocą ex nunc
- potrącenie umowne **nie może naruszać interesów osób trzecich**
- może być jednorazowe lub stałe

Złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego

- regulacja prawna: art. 467-470 KC ; art. 692-693²² KPC

- przesłanki skutecznego złożenia przedmiotu do depozytu sądowego
 - ▣ istnienie okoliczności uzasadniających złożenie
 - ▣ przedmiot złożony do depozytu powinien być zgodny z treścią zobowiązania
 - ▣ świadczenie musi być wymagalne
 - ▣ przedmiot świadczenia musi nadawać się do złożenia

- obowiązek powiadomienia wierzyciela

Okoliczności uprawniające do złożenia

- **art. 467 KC**

- **plus przepisy szczególne:**
 - zwłoka wierzyciela – art. 486 KC
 - niewydanie pokwitowania lub dokumentu – art. 463 i 465 KC
 - sprzeciw jednego z wierzycieli uprawnionych do świadczenia niepodzielonego – art. 381 par. 2 KC
 - uzasadnione wątpliwości czy okaziciel papieru wartościowego jest wierzycielem – art. 921¹¹ par. 1 KC
 - Inne ...

Skutki złożenia przedmiotu do depozytu

równoznaczne ze spełnieniem świadczenia (art. 470 KC) – ale ! **wygaśnięcie zobowiązania ma tu charakter jedynie prowizoryczny**

□ **KIEDY ZOBOWIĄZANIE WYGASA W SPOSÓB DEFINITYWNY?**

- możliwość dłużnika pozwanego o spełnienie świadczenia odesłania wierzyciela do depozytu sądowego po odbiór złożonego tam przedmiotu świadczenia,
- przy zobowiązaniach wzajemnych –możliwość domagania się swojego należnego świadczenia
- ustanie obowiązku troski o rzeczy oraz obowiązek zapłaty odsetek za opóźnienie świadczenia pieniężnego
- przejście ryzyka przypadkowej utraty rzeczy na wierzyciela